

Henryk Sienkiewicz

Latarnik

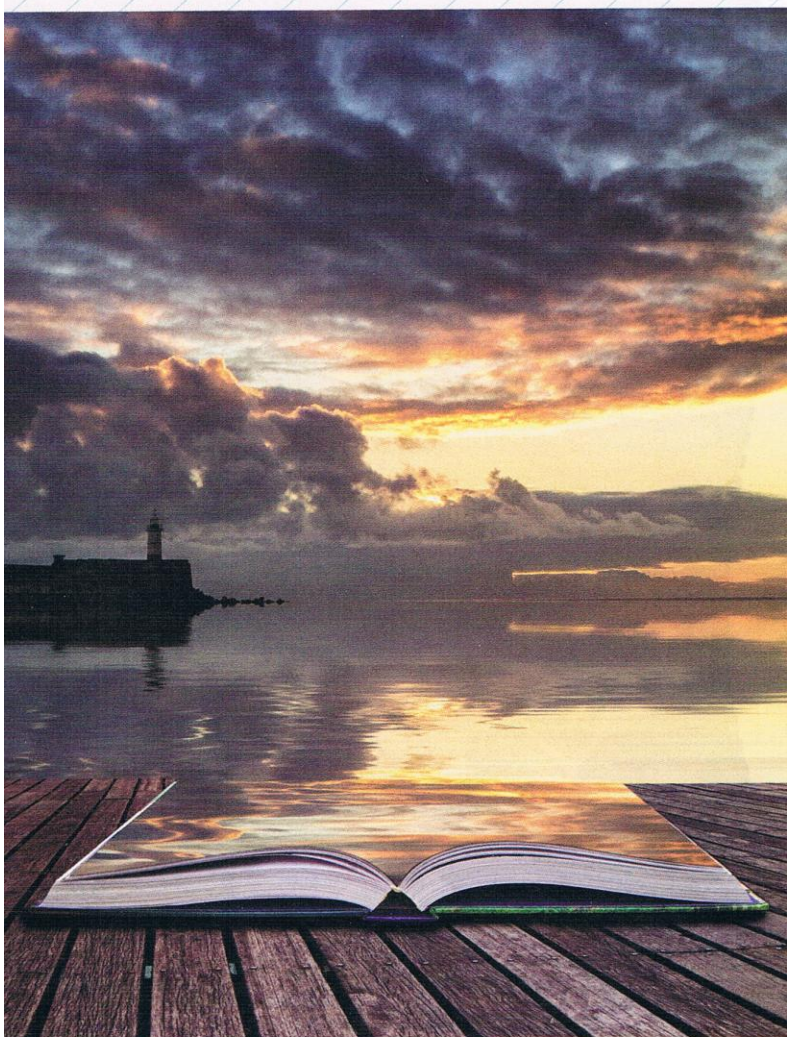
Emigracja, samotność, tęsknota – tak w skrócie można określić tematykę tej noweli.

Czas i miejsce akcji:

Prawdopodobnie lata siedemdziesiąte XIX wieku. Mała wysepka z latarnią morską położona obok miejscowości Aspinwall w pobliżu budowanego Kanału Panamskiego (Ameryka Środkowa).

Gatunek literacki:

Nowela. Niewielkie rozmiary, pisana prozą, wyraźnie zarysowana i mocno uduchowiona akcja, która zmierza do punktu kulminacyjnego. Fabuła noweli jest zazwyczaj jednowątkowa. W *Latarniku* jak na ten gatunek literacki dość dużo miejsca poświęcone zostało opisom przyrody oraz szczegółowej charakterystyce postaci, przeżyciom wewnętrznym Skawińskiego.

Geneza utworu:

Pierwowzorem Skawińskiego był polski emigrant Sielawa. O jego historii Sienkiewicz usłyszał podczas pobytu w Kalifornii. Sielawa otrzymał stanowisko latarnika w Aspinwall. Pewnego dnia zaczytał się w *Murdelionie* Zygmunta Kaczkowskiego. Zapomniał o zapaleniu światła, stracił posadę i niedługo później z biedy popełnił samobójstwo. A *Murdelion* to opowieść o szlachcie polskiej w czasach konfederacji barskiej.

Bohaterowie

- **Józef Skawiński** – siedemdziesięcioletni polski emigrant. Miał niezwykły życiorys. Swoją patriotyzm udowodnił, biorąc udział w wielu wojnach. Zyskał opinię wzorowego i bardzo odważnego żołnierza. W czasie walk dawał dowód swego męstwa, radził sobie w najtrudniejszych chwilach. Ale w czasach pokoju wiodło mu się znacznie gorzej. Nie mógł zbudować niczego trwałego, nieustannie ponosił porażki. Mówiono nawet, że ciąży nad nim jakieś fatum, przekleństwo, które nie pozwala mu zaznać spokoju. Nic dziwnego, że mając 70 lat, Skawiński pragnął tylko odpoczynku. Chciał mieć wreszcie dom. Nawet samotny, ale bezpieczny. Latarnia w Aspinwall wydaje mu się miejscem wręcz doskonałym.
- **Izaak Falconbridge** – konsul Stanów Zjednoczonych w Panamie. Zatrudnił Skawińskiego, ponieważ Polak od razu wzбудził jego zaufanie. Wiedział, że zmęczony ciągłą tułaczką żołnierz będzie sumiennym latarnikiem. Medale zdobyte przez Skawińskiego w czasie wojen potraktował jak najlepsze listy polecające – były bowiem dowodem wierności i odwagi.
- **Johns** – strażnik portowy, który dostarczał Skawińskiemu wodę oraz żywność. Jedyny partner rozmów latarnika. On również zakomunikował mu niemiłą wiadomość o zwolnieniu z pracy.

Przygotuj się przed lekcją!

Takie pytanie na pewno pojawi się podczas omawiania lektury: **jakie wydarzenia zostały przedstawione w noweli?**

W retrospekcjach przedstawiona została historia Skawińskiego:

- powstanie listopadowe (1830–1831)
- hiszpańska wojna domowa (1833–1840)
- walka w oddziałach Legii Francuskiej
- Wiosna Ludów (1848–1849) – Skawiński bił się wówczas na Węgrzech

- wojna secesyjna (1861–1865) – walczył po stronie stanów północnych

A także:

- trzy lata służby na wielorybniku (statek rozbił się)
- kopalnia złota w Australii
- poszukiwanie diamentów w Afryce
- farma w Kalifornii (zniszczona przez suszę)
- piesza wędrówka przez amerykańską prerię
- handel z plemionami brazylijskimi (jego tratwa rozbiła się na Amazonce i spędził kilka tygodni w dżungli)
- warsztat kowalski w Arkansas (spalił się w pożarze miasta)
- fabryka cygar w Hawanie (został okradziony przez współnika)

Akcja właściwa noweli dotyczy pobytu na wyspie

Skawińskiego do pracy przyjął konsul Stanów Zjednoczonych. Mimo iż Polak nie był zbyt młody, przemawiały za nim ogromne doświadczenie i chęć do pracy. Ostrzeżono go jednak – jakiegokolwiek uchybienie od regulaminu oznacza zwolnienie z posady. Tego samego dnia Skawiński rozpoczął pracę latarnika. Mijały tygodnie – podobne do siebie, monotonne. Dla Skawińskiego – szczęśliwe. Na ląd płynął jedynie w niedzielę do kościoła. Rozmawiał ze strażnikiem Johnsem. Karcił ptaki, zbierał muszle, obserwował morze i ląd. Stopniowo jednak coraz bardziej dziwaczał – przestał odwiedzać ląd i rozmawiać z marynarzami. Unikał ludzi.

Niespodziewanie Skawiński otrzymał paczkę z książkami (wiele tygodni wcześniej wysłał część swojej pensji dla Towarzystwa Polskiego w Nowym Jorku). Teraz przysłano mu książki. Wśród nich *Pana Tadeusza*. Skawiński zaczyna czytać, ogarnia go wzruszenie. Płacząc, wspomina kraj, lata młodości. Tej nocy nie zapalił latarni. Zgodnie z umową stracił pracę.

Jak potoczyły się losy Skawińskiego?

Nie wiadomo. Podobno widziano go na statku płynącym do Nowego Jorku. Później słuch o nim zaginął...

Najważniejsze zagadnienia

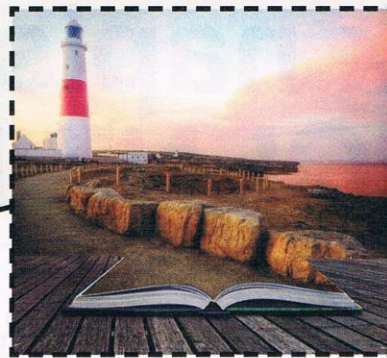
O czym jest ta nowela?

• O człowieku – emigrancie

Zmęczony życiem, które bynajmniej go nie oszczędzało, Skawiński bezskutecznie szukał swego miejsca na ziemi. W młodości walczył na wielu frontach w imię romantycznego hasła „za naszą i waszą wolność”. Zyskał miano dzielnego, ofiarnego żołnierza. Jednak ta odważna walka ani na krok nie przybliżyła go do ojczyzny – wręcz przeciwnie, z każdym dniem był coraz dalej od własnego kraju. Historia Skawińskiego to synteza losu polskich emigrantów. Takich jak on było wielu. Po powstaniu listopadowym masowo opuszczali kraj w obawie przed represjami zaborców. Zyskali miano Wielkiej Emigracji. Większość z nich już nigdy nie wróciła do domu.

• O wpływie literatury

Skawiński był idealnym odbiorcą *Pana Tadeusza*. Starzec, który przez wiele lat nie widział rodzinnych stron, potrafił najlepiej zrozumieć tęsknotę poety opisującego litewskie krajobrazy. Latarnik utracił już wiarę w możliwość powrotu do kraju, można powiedzieć, że pogodził się z losem. I oto w jego wreszcie spokojne życie wkracza dzieło literackie i powoduje prawdziwą rewolucję! Spokój został zburzony, bezpieczna posada stracona. A wszystko z winy jednej książki.

Takie pytania mogą pojawić się na sprawdzianie z tej lektury!

1. Przygotuj argumenty potwierdzające tezę, że *Pan Tadeusz* uszczęśliwił Skawińskiego.

Pan Tadeusz uszczęśliwił Skawińskiego, ponieważ:

- pozwolił mu na nowo poczuć więź z narodem,
- nadał sens jego dalszemu życiu,
- sprawił, że to, co robił przez całe życie (tułał się po wielu krajach, walczył na różnych frontach), nabrało wartości, bo było czynione w imię patriotyzmu,
- dzięki lekturze *Pana Tadeusza* Skawiński mógł powrócić wspomnieniami do kraju dzieciństwa, poczuć się jak młody żołnierz pełen wiary w odzyskanie niepodległości.

2. Przygotuj argumenty obalające tezę, że *Pan Tadeusz* uszczęśliwił Skawińskiego.

Pan Tadeusz nie uszczęśliwił Skawińskiego, ponieważ:

- lektura *Pana Tadeusza* zburzyła to, na co Skawiński od dawna zasługiwał – spokój,
- skazała go na dalszą tułaczkę, szczególnie uciążliwą z powodu jego wieku i braku sił,
- lektura obudziła też wspomnienie ojczyzny – wspomnienie niezbyt miłe, bo pełne żalu z powodu utraconej niepodległości,
- obrazy rodzimej przyrody opisane w *Panu Tadeuszu* bardzo różniły się od panamskich krajobrazów – te były jedynie namiastką, której nigdy w pełni nie pokochał.

3. Korzystając z wiedzy na temat *Pana Tadeusza* oraz wiadomości z podręcznika, wyjaśnij, dlaczego akurat tę lekturę wykorzystał w swojej noweli autor?

Henryk Sienkiewicz wykorzystał w swojej noweli nawiązanie do *Pana Tadeusza*, ponieważ od chwili wydania zyskał on miano najważniejszego polskiego utworu literackiego. Wyrażał wszystko to, co istotne dla emigrantów: wspomnienia młodości, ojczyste krajobrazy, spokojną atmosferę rodzinne go domu (tak różną od niepokoju wygnańców) i przede wszystkim wiarę w odzyskanie niepodległości.

4. Spośród wydarzeń historycznych wspomnianych w noweli wybierz jedno i wyjaśnij krótko, czym było.

Przykładowa odpowiedź:

Wiosna Ludów – to wystąpienia rewolucyjne i narodowowyzwoleńcze, jakie miały miejsce w latach 1848–1849 w wielu krajach Europy. Przyczyną tych zbrojnych wystąpień była walka o autonomię lub niepodległość mniejszych narodowości, ale też o poprawę warunków życia, prawa do wpływania na losy kraju.

Czy „Pan Tadeusz” uszczęśliwił Skawińskiego?

TAK, PONIEWAŻ:

- Pozwolił mu na nowo poczuć więź z narodem.
- Nadał sens jego dalszemu życiu.
- Sprawił, że to, co robił przez całe życie (tulił się po wielu krajach, walczył na różnych frontach), nabrało wartości – postawa Skawińskiego jest dla nas przykładem patriotyzmu.
- Dzięki lekturze „Pana Tadeusza” mógł powrócić wspomnieniami do kraju dzieciństwa, poczuć się jak młody żołnierz pełen wiary w odzyskanie niepodległości.

NIE, PONIEWAŻ:

- Lektura „Pana Tadeusza” zburzyła to, na co Skawiński od dawna zasługiwał – spokój.
- Został skazany na dalszą tułaczkę, szczególnie uciążliwą z powodu jego wieku i braku sił.
- Obudziło się w nim wspomnienie ojczyzny – pełne żalu i bólu z powodu utraconej niepodległości.
- Obrazy rodzimej przyrody opisane w „Panu Tadeuszu” bardzo różniły się od panamskich krajobrazów – te były jedynie namiastką piękną ziemi ojczystej.

Strzał w dziesiątkę, czyli popis się swoją wiedzą!

■ Pierwowzorem Skawińskiego był polski emigrant Sielawa. O jego historii Sienkiewicz usłyszał podczas pobytu w Kalifornii. Sielawa otrzymał stanowisko latarnika w Aspinwall. Pewnego dnia zaczął się w „Murdelionie” Zygmunta Kaczkowskiego. Zapomniał o zapaleniu światła, stracił posadę i niedługo później z biedy popełnił samobójstwo. A „Murdelion” to romanśowo-sensacyjny romans bardzo poczytny w czasach Sienkiewicza.

■ Skawiński był przyjmowany do pracy przez konsula Stanów Zjednoczonych, chociaż miał nadzorować odcinek wybrzeża Panamy. Ale twórcą i właścicielem Kanału Panamskiego (ponad 80-kilometrowa droga wodna łącząca Ocean Spokojny z Atlantykiem) były Stany Zjednoczone. Ostatecznie budowa została ukończona dopiero w 1914 roku. A Panama jest właścicielem tego kanału niewiele ponad rok (prawo własności USA obowiązywało aż do końca roku 1999). Na przełomie lat 1999/2000 mieszkańcy Panamy świętowali nie tylko wyjątkowego sylwestra, ale przede wszystkim przejęcie własności nad bardzo dochodowym kanałem.

■ Omawiając zachowanie Skawińskiego, można użyć dwóch pojęć z dziedziny filozofii:

Mistycyzm – to przekonanie, że człowiek może bezpośrednio kontaktować się z bóstwem, przeżywać nierealne wizje. Mistyk na ogół odcina się od rzeczywistego świata, jest samotnikiem.

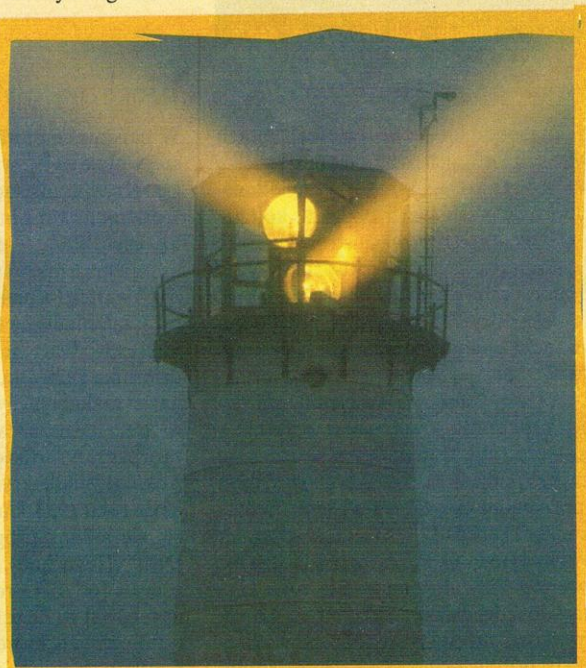
O mistycyzmie w „Latarniku” można mówić, kiedy nostalgia za krajem stopniowo zamienia się w wielkie uspokojenie, a Polska i Europa stają się czymś nierealnym, jakby z innego świata. Skawiński często wówczas popada w stany tak głębokiej zadumy, że potrafi godzinami wpatrywać się w jeden punkt.

Panteizm – to pogląd, w którym utożsamia się Boga z przyrodą, dostrzega się elementy bóstwa w otaczającej przyrodzie.

U Skawińskiego wyraźnie widać skłonności do panteizmu, gdy zamknięty na wysepce wielokrotnie przyznaje, że czuje się częścią otaczającego go żywiołu. Wydaje mu się, że morze, niebo, skały i ptaki to jedna wielka tajemnica, do której i on został dopuszczony.

Dlaczego „Pan Tadeusz”?

Ponieważ od chwili wydania zyskał miano najważniejszego polskiego utworu literackiego. Wyrażał wszystko to, co istotne dla emigrantów: wspomnienia młodości, ojczyste krajobrazy, spokojną atmosferę rodzinnego domu (tak różną od niepokoju samotnych, pozbawionych domu wygnańców), i przede wszystkim wiarę w odzyskanie niepodległości. Nic więc dziwnego, że Sienkiewicz właśnie „Pana Tadeusza” opisał jako „sprawcę” przemiany swego bohatera.

Kartkówka

1. Czy Skawiński miał dzieci?
2. Za co otrzymał kilkanaście pchnięć bagnetem podczas wojny na Węgrzech?
3. Czy Skawiński zetknął się wcześniej z twórczością Adama Mickiewicza?
4. Jakie wydarzenie z młodości wspominał Skawiński po przeczytaniu fragmentu „Pana Tadeusza”?
5. Odwołaniem do jakiego utworu są ostatnie słowa noweli: „...by mu i ona nie zginęła...”?